

**ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА****ЛЕГАН І. М.,**

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права
та правоохоронної діяльності
(Державний університет
«Житомирська політехніка»)

ІВАШОВ В. В.,

студент II курсу магістратури
факультету національної безпеки, права
та міжнародних відносин
(Державний університет
«Житомирська політехніка»)

УДК 343.352

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.25>**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМИ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

У статті охарактеризовано кримінально-правову політику у сфері запобігання та протидії корупційними кримінальним правопорушенням в діяльності органів Національної поліції України. Проаналізовано роль та значення корупції як юридичної категорії та соціального явища, яке впродовж всього часу незалежності нашої держави є серйозною внутрішньою загрозою національної безпеки України. У статті досліджено види та особливості корупції, а також характеристику корупційних діянь та суб'єктів їх вчинення. У дослідженні визнано за доцільне розмежовувати першопричини та причини корупції в діяльності органів Національної поліції України. Доведено, що стабільне та ефективне функціонування органів Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Виявлено чинники, які підштовхують особу до вчинення корупційних кримінальних правопорушень. У статті крім того проаналізовано мету здійснення корупційних діянь та їх відповідні об'єкти, охарактеризовано форми прояву корупційних правопорушень, розкрито способи поширення та реалізації корупції. У статті також вивчено функції корупції в суспільних відносинах вітчизняних правоохоронних органів. Охарактеризовано особливості виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності поліцейського. Визначено елементи протидії корупції та заходи з її подальшого удосконалення у Національній поліції України, враховуючи мету протидії, а саме мінімізацію корупційних проявів до суспільно допустимого рівня. Окреслено, що наявність колізійних моментів при формуванні та реалізації державної антикорупційної політики визначає необхідність проведення комплексного дослідження питань формування кримінально-правової політики щодо запобігання корупції в діяльності органів

Національної поліції України. Розроблено ряд пропозицій щодо вдосконалення системи протидії корупції в правоохоронних органах України.

Ключові слова: кримінально-правова політика, корупція, кримінальні правопорушення, запобігання та протидія, Національна поліція, правоохоронні органи.

Legan I. M., Ivashov V. V. Criminal-legal policy in the field of preventing and combating corruptive criminal offenses in the activities of National police bodies of Ukraine

The article describes the criminal law policy in the field of prevention and countermeasures against corrupt criminal offenses in the activities of the National Police of Ukraine. The role and significance of corruption as a legal category and a social phenomenon, which has been a serious internal threat to Ukraine's national security throughout the entire period of independence of our state, has been analyzed. The article examines the types and features of corruption, as well as the characteristics of corrupt acts and their perpetrators. The study found it appropriate to distinguish the root causes and causes of corruption in the activities of the National Police of Ukraine. It has been proven that the stable and effective functioning of the National Police of Ukraine is a necessary condition for protecting the constitutional system, ensuring law and order, and observing the rights and freedoms of people and citizens. The factors that encourage a person to commit corruption criminal offenses have been identified. In addition, the article analyzes the purpose of corruption acts and their respective objects, characterizes the forms of manifestation of corruption offenses, reveals the ways of spreading and implementing corruption. The article also examines the functions of corruption in social relations of domestic law enforcement agencies. The peculiarities of identifying corruption risks that may arise in the activities of a police officer are characterized. The elements of anti-corruption and measures for its further improvement in the National Police of Ukraine have been determined, taking into account the goal of anti-corruption, namely the minimization of corruption manifestations to a socially acceptable level. It is outlined that the presence of conflicting moments in the formation and implementation of the state anti-corruption policy determines the need to conduct a comprehensive study of the issues of criminal law policy formation regarding the prevention of corruption in the activities of the National Police of Ukraine. A number of proposals have been developed to improve the anti-corruption system in law enforcement agencies of Ukraine.

Key words: criminal law policy, corruption, criminal offenses, prevention and countermeasures, National Police, law enforcement agencies.

Вступ. Історично так склалося, що корупція завжди була тим негативним соціальним явищем, що істотно деформувала інституційне призначення та функціонування органів державної влади та підривало довіру громадян до них. Особливо гострим це питання стояло щодо корупції у вітчизняних правоохоронних органах. Значний внесок у дослідження проблем протидії корупційними кримінальним правопорушенням здійснили такі вітчизняні науковці, як Алфьоров С., Дрьомін В., Михайленко Д., Новаков О., Ткаченко О., Топчій В., Трепак В. та інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження кримінально-правової політики у сфері запобігання та протидії корупційними кримінальним правопорушенням в діяльності органів Національної поліції України.

Результати дослідження. За 2023 рік Україна в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) отримала 36 балів зі 100 можливих, і тепер наша країна посідає 104 місце поміж 180 країн. Зростання України на 3 бали – один із найкращих результатів за

минулий рік у світі. Також Україна стала однією з 17 країн в щорічному CPI та продемонструвала найкращий показник за увесь час. Хоча Україна й продемонструвала позитивні зрушення у цьому контексті, однак вітчизняна корупція вимагає адекватних та ефективних засобів кримінально-правового впливу, в тому числі в правоохоронних органах.

Стабільне та ефективне функціонування органів Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Від ефективності функціонування усіх структур Національної поліції України, значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів, стабільність суспільного розвитку та національна безпека України. Основними напрямками запобігання корупції в органах Національної поліції, що містять найбільшу кількість корупційних ризиків є:

- 1) підбір, підготовки кадрів та проходження служби в органах Національної поліції;
- 2) надання адміністративних послуг посадовими особами Національної поліції;
- 3) здійснення юрисдикційних та контрольно-наглядових повноважень органами Національної поліції.

До звичних та типових завдань запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції варто віднести:

- 1) створення сприятливих умов для чесного і законного виконання посадовими особами Національної поліції України своїх службових обов'язків і несприятливих умов для зловживання ними своїми службовими повноваженнями;
- 2) створення ефективного та дієвого механізму прийняття на службу в органи Національної поліції України;
- 3) запобігання корупції в органах Національної поліції України як однієї із складових національної ідеї подолання цього негативного явища в цілому;
- 4) гармонізація національного законодавства з нормами міжнародних договорів, учасницею яких є Україна щодо запобігання проявам корупції в цілому та органах Національної поліції зокрема;
- 5) здійснення комплексу інформаційно-культурних заходів для ознайомлення громадськості із заходами щодо запобігання корупції в органах Національної поліції України;
- 6) мінімізація корупційних ризиків в діяльності Національної поліції України.

Не зважаючи на той факт, що антикорупційна реформа ще триває і триватиме надалі, та проводиться відповідна робота у цьому напрямку, досі залишаються відкритими для вирішення питання вдосконалення системи й механізму запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції України, питання приведення національного адміністративного законодавства у цій сфері у відповідність до європейських вимог та стандартів.

Аналіз категорій загального порядку, таких як «корупція», «запобігання корупції», «профілактика корупції» та «протидія корупції» сприятиме формуванню чіткої інтерпретації й поняття «запобігання корупції в органах Національної поліції». Так, великий тлумачний словник сучасної української мови визначає, що поняття «запобігання» утворено від «запобігати», під яким розуміється не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане [1, с. 414]. На думку В.Г. Козленко, запобігання корупції полягає у недопущенні її фактів, та розповсюдження, вжиття дієвих заходів з відвертання корупції [3, с. 36].

Одним із ключових напрямів у сфері запобігання корупції є виявлення корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності поліцейського, а також усунення умов та причин виникнення цих ризиків. Корупційні ризики – це сукупність умов та факторів, що закладені у системі державного управління та які визначають можливість виникнення корупційної поведінки і створюють небезпеку настання негативних наслідків для життєвоважливих інтересів особистості, суспільства, держави [2, с. 93]

Так, з урахуванням результатів різних досліджень, основним корупційним ризиком в умовах контакту правоохоронних органів з населенням є «схильність» до корупційних моделей поведінки: орієнтація на використання корупційних моделей поведінки з боку населення; наявність корупційних вимог з боку поліцейських; активність посередників, що

беруть участь у вирішенні певних проблем та орієнтуються на корупційну поведінку (наприклад, адвокати). За поширеністю корупційні ризики в діяльності державних службовців, у тому числі й працівників поліції, розташовують в такому порядку: недоброчесність державних службовців; виникнення конфлікту інтересів; безконтрольність з боку керівництва; наявність дискреційних повноважень тощо [9, с. 38].

Можливо також розрізнити ризики в органах поліції в залежності від форми корупційної дії це: хабарництво; зловживання службовим становищем; незаконна участь у підприємницькій діяльності тощо [2, с. 93].

У свою чергу, термін «контроль над корупцією» вживається як синонім терміну «запобігання корупції» [4, с. 213]. Достатньо сумнівним є таке порівняння, оскільки завдання, яке стоїть перед державними інституціями – це зменшення рівня корупції, винищення останньої як явища, а якщо мова йде про «контроль» то вбачається, що держава дозволяє здійснювати такі корупційні дії, питання стоїть лише у здійсненні останньої в рамках певних процедур та порядку.

Кінцевим результатом будь-якої боротьби є перемога (підкорення) явища, проти якого вона здійснювалася, натомість загально визнаним серед науковців є той факт, що побороти злочинність, зокрема і корупцію, яка є сукупністю різних правопорушень, зокрема і злочинних, неможливо, і навпаки – протидія не передбачає в результаті обов'язкової перемоги або поразки [3, с. 152].

Варто зазначити, що запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції становить собою частину загальнодержавної антикорупційної політики, яка об'єднана національною ідеєю подолання цього негативного явища, включає стратегію розвитку публічно-правових відносин щодо усунення, нейтралізації чи обмеження дії посадових осіб органів Національної поліції України безперервному та точковому впливі за допомогою комплексу адміністративно-правових інструментів для досягнення поставлених цілей, що складаються у сфері реалізації завдань та функцій Національної поліції України.

В контексті формування кримінально-правової політики щодо запобігання та протидії корупції, слід відмітити, що зміни та доповнення до КК України, які відбулися протягом останніх років є наочним підтвердженням того, що більшість змін були викликані зобов'язаннями України при підписанні та ратифікації відповідних міжнародних угод та належать до так званих конвенційних норм. Серед істотно позитивних зрушень, що значним чином вплинули на формування антикорупційної політики держави варто відзначити інституційне забезпечення антикорупційної політики, зокрема, створення таких органів як Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції. Крім того на реалізацію кримінально-правової політики України у сфері протидії та запобігання корупції спрямовано такі новели кримінального законодавства як: легальне закріплення визначення поняття «корупційний злочин» у примітці до ст. 45 КК України; збільшення санкцій статей Особливої частини КК, які передбачають кримінальну відповідальність за кримінально карані правопорушення; неможливість застосовувати до корупціонерів положення ст.ст. 45, 46, 47, 48 КК України, що передбачають підстави та умови звільнення від кримінальної відповідальності; практично відсутня можливість застосовувати до осіб, винних у вчиненні корупційних злочинів, амністії та актів помилування; зміна строків погашення та зняття судимості у частині застосування додаткового покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади; запровадження спеціального досудового розслідування щодо окремих корупційних злочинів стосовно підозрюваних, які переходять від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошені у міждержавний та/або міжнародний розшук тощо [6].

Висновки. Отже, виходячи з вищенаведеного, перелік наявних підстав класифікації та видів корупційних ризиків в правоохоронних органах дасть можливість проведення подальших досліджень щодо їх оцінки та нейтралізації, подальшого удосконалення антикорупційного законодавства, а також створення та імплементації відповідної антикорупційної стратегії. Попри ряд позитивних напрацювань у напрямку формування антикорупційної

політики у правоохоронних органах залишилась низка невирішених питань, які в майбутньому повинні стати ключовими. Тому слід професійно підходити до будь-яких кардинальних змін у кримінальному законодавстві України та бути готовими до них при формуванні проекту нового КК України.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ Перун, 2003. 1440 с.
2. Дмитрієв Ю. В. Причини виникнення корупційних ризиків у системі державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 92–95.
3. Козленко В. Г. Адміністративно-правові основи діяльності Національного антикорупційного бюро України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2016. 209 с.
4. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): моногр. К. : Юридична думка, 2004. 400 с.
5. Михайленко Д. Г. Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні: Автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08 / Михайленко Дмитро Григорович; Національний університет «Одеська юридична академія». О., 2018. 36 с.
6. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2005. 19 с.
7. Собко Г. М. Корупція як правова категорія. *Південноукраїнський правничий часопис : наук. журнал*. Одеса. 2010. № 4. С. 78-82.
8. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні. Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Трепак Віктор Миколайович; Національна академія наук України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2020. 36 с.
9. Чумаченко Д. С. Корупція як соціальне явище у вимірі соціологічного аналізу. *Грані*. 2018. Т. 21, № 2. С. 37-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2018_21_2_7

